

VRIJZINNIGE SPIRITUALITEIT*

Roger Thibau

Verskillende redenen hebben me aangezet om u deze avond over dit onderwerp te spreken, of, beter gezegd, om in te gaan op de uitdaging van Guus Sniijkers die niet van enige ironie was verstoken.

Een eerste, meer algemene reden is de vaststelling waarover men niet ophoudt te schrijven, dat onze huidige Westeuropese beschaving onherroepelijk ziek is en aan een acute crisis van haar waardensysteem lijdt. Op politiek gebied zijn er enkele paranoïde, manicheïstische stelsels, die men ideologieën noemt, die elkaar bestrijden om aan de macht te blijven, of om de verloren macht te herwinnen. Op geestelijk vlak en even paranoïde, is er de wankele zuil der gelovigen en de even wankele zuil der ongelovigen die door hun wederzijds onbegrip elkaar staande houden, tot nadeel van de 'Mens'.

Een tweede, meer persoonlijke reden is de ervaring dat wanneer ik in katholieke middens het woord 'spiritualiteit' uitspreek, er een meewarige glimlach op de meeste gezichten verschijnt, alsof ik spreek over iets dat ik niet kan kennen. In atheïstische middens veroorzaakt dit woord meestal verontwaardiging, alsof ik verraad pleeg.

Een derde, meer toevallige reden ligt in het verlengde van de lectuur van *De Kinderen van Hiram* (Roularta, 1991) van Andries Van den Abeele, een bestseller, want vorig jaar kende het al een tweede druk, en ik vermoed dat verschillenden onder u het kennen of gelezen hebben. Ik moet eerlijk bekennen dat ik de verdienste van dit werk niet onderschat. Ofschoon Pater Berteloot (1947), Pater Michel Riquet, Alec Mellor, en bij ons Pater Dierickx (1967) het beter hebben gedaan, beoogt Van den Abeele eveneens de Vrijmetselarij (V.M.) in ons land te demystifiëren, terwijl de Kerk nog steeds een beroep doet op de seksuele fantasmata van sommige katholieken om de V.M. te brandmerken als een verderfelijke sekte. Helaas berust zijn demystificatie op een goedmoedige persiflage, niet altijd ongegrond trouwens, van de Belgische V.M., maar ook van de Angelsaksische, die hij afschildert als een gezelligheidsvereniging van de kleine burgerij, die niet meer in staat is haar gemis aan een universeel menselijk project te herdenken. Daar hij de grondgedachten en de Constituties volkomen onbesproken laat, kan hij dan ook gemakkelijk besluiten dat een goed-menend 'maçon' tenslotte toch beter naar de Rooms Katholieke Kerk terugkeert.

Om deze drie redenen zal ik de drie volgende punten behandelen: de geloofscrisis – de spiritualiteit – de vrijzinnige (ook maçonnieke) spiritualiteit.

De geloofscrisis

Op de gemeenplaats, waarmee ik begon, dat onze cultuur zich in een crisistoestand bevindt, zal ik niet nader ingaan. Genoeg filosofen, psychologen, moralisten en sociologen deden het beter dan ik het zou kunnen, maar als specialisten raakten zij slechts deelaspecten van dit fenomeen aan zodat in feite geen eensgezindheid te bespeuren valt als zij het hebben over de aard, de kenmerken of de oorzaken ervan: om beurt verschijnen op de bank van de beschuldigen de secularisatie, de wetenschap, het patriërchaat, het cartesiaans mechanicistisch wereldbeeld, het onderwijs, het atheïsme, het materialisme – om er slechts enkele te noemen. Wat voor de enen als oorzaak geldt, wordt bij de anderen gevolg.

Ik zal enkel spreken over de geloofscrisis en hoe ze ontstaan is, omdat volgens mij deze meer kan verklaren dan de hierboven geciteerde verschijnselen. En ik zal het geloof zorgvuldig scheiden van het 'credo', want het lijkt mij vrij evident dat beide niet noodzakelijk samenvallen. Inderdaad, er zijn misgangers die een uurtje per week, op zondag, aan hun 'credo' doen, en de rest van de week handelen zonder nog aan dit 'credo' te denken. Omgekeerd zijn er echter ook mensen die met dit 'credo' last hebben, niet naar de misviering gaan, en toch de hele week door oprechte gelovigen blijven.

Vooraleer te verwijzen naar dogmatische formuleringen, rituele handelingen of zelfs naar een geopenbaarde waarheid, al dan niet letterlijk opgevat, slaat het geloof alleen op een mogelijke zin van de menselijke existentie. Daarom is het geloof ook universeel: iedere mens, waar ook ter wereld, is religieus, heeft een geloof en denkt dat hem iets uit een andere, bovennatuurlijke wereld werd geopenbaard waarvan hij gescheiden is, maar waaraan hij toch participeert mits hij aan zekere voorwaarden voldoet.

Door het verwerven van de taal met de dubbele articulatie en door het verwerven van steeds meer werktuigen, ontwikkelt zich bij de mens een afstandname, een objectiveren van de hem omringende wereld die men het bewustzijn of de rede kan noemen. Hierdoor kan hij zichzelf ervaren als een uniek wezen temidden van alle andere levende wezens. Hij wordt zich van zijn eindigheid bewust en is in staat zich vragen te stellen naar de zin van dit leven. Voor dieren of planten schijnt het leven geen zin of betekenis te hebben, behalve dan het zich voortdurend voortplanten. Voor de mens liggen de zaken duidelijk anders. En toch slaagt hij er niet in zichzelf te definiëren van uit zijn redelijke kennis. Hij vindt geen antwoord op zijn vragen: wie of wat ben ik? Wat kan ik of mag ik? Wat moet ik doen?

Daarbij komt nog de bewustwording van allerlei dualiteiten (geest/lichaam – ik/anderen – wij/de wereld) – en dit verwekt een heftig verlangen naar eenheid die de gespletenheid zou opheffen, de dualiteiten zou

herleiden tot een complementaire binariteit hetgeen hem een inwendige vrede zou kunnen schenken.

Het geloof in een verloren eenheid en de hoop ze op een of andere manier te kunnen terugwinnen ontstaan correlatief als antwoord op die onzekerheid, als antwoord op deze fundamentele vraag van de rede, zonder evenwel zelf redelijk te zijn. Het is als een licht dat schijnt in de duisternis, maar daarom de duisternis nog niet kan verdrijven, juist zoals een sterke schijnwerper niet de nacht kan doen verdwijnen, maar wel toelaat er niet in verloren te lopen.

In het Westen schijnt dit licht onder de vorm van het christendom, dat zijn 'goede boodschap' putte uit een gehelleniseerd judaïsme en dit in het cultureel vacuum van het Romeins Imperium uitdroeg. Met dit nieuwe geloof kregen alle facetten van het dagelijks leven opnieuw zin. Het dagelijkse leven bevestigde zelfs die zin: er was geen oppositie tussen de twee, en er was geen behoefte aan een betuttelende en straffende clerus.

Door onder meer gewijzigde levensomstandigheden, door theologische spitsvondigheden waarvan de gewone mens niets begrijpt, door het Westers schisma, begint langzaam de afbrokkeling, duidelijk waarneembaar in de tweede helft van de vijftiende eeuw, en vooral in de inmiddels rijk geworden steden.

Met het Concilie van Trente (1542-1563) gaat de hoop op een hervorming, die veel clerici, intellectuelen en humanisten hadden gewenst, definitief verloren, en valt de in het Westers christendom bestaande polarisatie abrupt uiteen in twee vijandige blokken. De ene: de Rooms-Katholieke Kerk, die zich in een religieus fundamentalisme opsluit, met verlies van haar *auctoritas*, maar met winst in de politieke *potestas*; de andere blok: het protestantisme, dat de tijd niet kreeg om de thesen van Luther tot een coherente doctrine uit te werken, was aanvankelijk toleranter en gaf een nieuwe levensimpuls, maar kende nadien ook allerlei tegenstrijdige interpretaties en zich afscheurende kerken. Dit is u allen genoegzaam bekend. Ik wil echter op één punt de nadruk leggen, met name op het 'sola fide, sola scriptura' van Luther, omdat daar aan weerszijden een vergissing werd begaan. Dit was natuurlijk gericht tegen de dogmatische stelling van Rome dat de kerkelijke doctrine op twee afzonderlijke bronnen berust, de Schrift en de traditie; dit principe stelt echter de deur open voor opvattingen die geen enkele fundering hebben in de Schrift, zoals het celibaat der priesters; om maar een voorbeeld te noemen. De visie van het gezond verstand zou zijn: er is eerst en vooral de Schrift en er heeft zich in de loop der tijden een traditie ontwikkeld, maar die kan slechts algemene geldigheid hebben in haar verwijzing naar de Schrift. Door de twee bronnen soeverein en autonoom te willen maken, heeft Rome de Protestanten verplicht in het andere extreem te vervallen: de 'sola scriptura' met verwerping van de traditie, waarin niet alles verkeerd was. Nadien hebben sommige protestanten dit ingezien en hebben met de Schrift als principiële norm de traditie nauwkeurig onderzocht. Aldus

ontstond een nieuwe vorm van theologie en van spiritualiteit in de volkstaal, gebaseerd op een reële kennis en exegese van de Bijbel, die voor iedereen verifieerbaar was, in een synchrone taal, en voortdurend in interactie met politieke en socioculturele problemen, en met de noodzakelijke praxis. Verder legde het 'sola fide', een sterke nadruk op de persoonlijke verantwoordelijkheid, en dus ook op de individuele moraliteit.

Daartegenover staat de koppigheid van Rome die het Concilie van Trente ertoe verplichtte haar standpunt tot in het absurde door te trekken: de enig gezaghebbende versie van de Bijbel is de Vulgata van Hiëronymus; de Hebreeuwse en Griekse versies zijn ongeldig en vertalingen in een volkstaal zijn verboden. De Latijnse Bijbel mag niet gelezen worden, tenzij door de clerus, en de lering geschiedt enkel op grond van de catechismus. Daar deze laatste opgesteld werd, ook in de volkstalen, met de conceptuele 'definitiones' van de theologie en met de bedoeling de katholieke doctrine redelijk te verklaren, kwam men tot de volgende interne contradictie: het geloof, dat niet redelijk is, en zich existentieel voortdurend moet voeden met de rijkdom van de bijbelse teksten die symbolische wegwijzers zijn, wordt vervangen door een redelijk gedrag dat zich volledig moet schikken naar een conceptuele formulering, verstoken van iedere symbolisatiemogelijkheid. Zo krijgt de clerus een dictatoriale volmacht over de geloofszuiverheid van een onmondig volk. Bovendien wordt dit alles nog versterkt door de auriculaire biecht, die een moralisme doet ontstaan waar de duivel en de casuïstiek een grotere rol speelden dan de liefdevolle god. Het is tegen dit obscurantisme dat de eerste deïsten en atheïsten zich hebben verzet.

Spiritualiteit

De woorden 'spiritualiteit' en 'spiritueel' hebben een lange geschiedenis achter de rug. Gebruikt door theologen, scolastici, filosofen en literatoren, hebben ze vele connotaties verworven, soms contradictorische, gaande van streng ascetisch leven tot een echte katholieke levenshouding, of gaande van een bijgelovige dromerij tot een absurd, onwetenschappelijk geloof. Dit verklaart reeds tot op zekere hoogte het onbegrip van sommige katholieken, zoals ik uit persoonlijke ervaring weet, in verband met de mogelijke vrijzinnige spiritualiteit.

Vandaar de noodzaak om enkele historische bemerkingen te maken over deze semantische verschuivingen.

Theologen gebruikten de term 'spiritualitas' als substantief slechts occasioneel vanaf de zesde eeuw, maar vrij algemeen vanaf de negende met de betekenis 'vitam spiritualem agere'. Het adjectief 'spiritualis' is in het Kerklatijn de vertaling van het Grieks 'pneumatikós', reeds in gebruik bij Lactantius, Tertullianus, juist zoals 'spiritus' het Griekse 'pneuma' weergeeft. Dit laatste betekent in het klassiek Grieks 'wind, lucht, levensadem', maar komt nergens voor in de filosofie als 'verstand, bewustzijn, geest' (daarvoor staat 'nous, logos

of psychè'), behalve bij de stoïcijnen (Zeno was een Semiet), terug te vinden bij Seneca als 'divinus spiritus', en in het gehelleniseerd judaïsme, zie de Septuaginta, om het Hebreeuwse 'rûah' te vertalen. Tegenover de 'pneumatikoi' stelt Paulus de 'sarkikoi' (1A Kor.3), vertaald als 'spirituales' tegenover de 'carnales'. Immers ieder mens bestaat volgens Paulus uit drie delen, zie 1 Thess.5, 23: "de god van de vrede heilige u geheel en al, en uw ganse geest èn ziel èn lichaam worde onberispelijk bewaard bij de parousia van onze Heer Jezus Christus". En voor ieder mens geldt, zie 1 Kor.6, 17: "wie den Heere aanhangt is één en zelfde geest". We mogen dus stellen dat 'spiritualitas=vitam spiritualem ducere' van bij de aanvang, met een parafrase van Paulus, Phil.3, betekent: "zo te leven dat het doopsel, de heiliging van lichaam en geest, zijn echte vruchten afwerpt, door zich steeds voorwaarts te haasten om zo vlug mogelijk Christus te grijpen en volmaakt te worden; want door slordigheid of onvoorzichtigheid kan men de weldaad van het doopsel verspelen".

In de elfde tot dertiende eeuw wordt 'Spiritualitas' meer en meer gebruikt, en geldt als typisch voor de monastieke roeping: god zoeken door te mediteren over het Evangelie en daarin vooruitgang maken. Aldus wordt de middenterm de noodzakelijke middenterm tussen de ziel en god, buiten iedere ascese om. Het is met Thomas van Aquino dat deze term tot ascetisch leven wordt verengd.

In de latere Middeleeuwen wordt de term omgezet in de volkstalen, eerst met de Latijnse betekenis, nadien door veelvuldig gebruik, soms afgezwakt tot geestelijk en zelfs geestig.

Tijdens de zeventiende eeuw, dus na het Concilie van Trente, maakt men in de ernstige literatuur een onderscheid tussen ware, echte spiritualiteit die liefde en inwendige vrede schenkt en schijnspiritualiteit (imaginaria, louter theoretisch, tegenover experimentalis, echt beleefd) of ('spiritualité divine' versus 'spiritualité mondaine'). Het woord krijgt dus soms pejoratieve connotaties, zoals trouwens blijkt uit de controverse tussen Bossuet en Fénelon. Voor de eerste is de 'nouvelle spiritualité' eerder een gevaarlijke dromerij, eigen aan quiëtisten en piëtisten, en Fénelon bezondigt zich daaraan. Voor deze laatste gaat het bij hem alleen om de echte 'ancienne spiritualité' te doen, gesteund op het Evangelie. Dit dispuut speelde zich wellicht reeds af met de Vrijmetselarij op de achtergrond, want Fénelon was beïnvloed door zijn privésecretaris Ramsay, een Schot, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij het ontstaan van de V.M. in Frankrijk.

Met het Duits idealisme, dat zeer eng in verband stond met de Duitse V.M. want alle vooraanstaande figuren waren geïnitieerden (aanvankelijk zeer enthousiast en actief, naderhand op enkele uitzonderingen na, eerder ontgoocheld), werd de term 'spiritualiteit' in ere hersteld. Zij beseften ten volle dat het om iets universeels ging, aanwezig in alle ontwikkelde culturen (ze hadden trouwens kennis genomen van de ondertussen vertaalde oosterse

teksten!), en noodzakelijk om het westers rationalisme van de Verlichting in bedwang te houden.

Met het atheïsme, positivisme en sciëntisme geraakt de term 'spiritualiteit' in onbruik, of wordt hij nog slechts misprijzend, als synoniem met 'obscurantisme' opgevat. Vandaar de poging van katholieke zijde om de term te recupereren: in verschillende boeken en artikelen vindt men pleidooien voor een 'katholieke spiritualiteit' (rondom de eeuwwende) die tenslotte uitmondde in het stichten van *La Revue spirituelle* (1919) en in het project van de *Dictionnaire de la spiritualité ascétique et mystique* (vanaf 1932), toevertrouwd aan drie jezuïeten. Als men de grote woordenboeken uit die tijd raadpleegt, ziet men dat de betekenis vrij vaag is:

- "science qui enseigne à progresser dans la vertu et dans l'amour divin".
- "théologie mystique".
- "dévotion honnête, recherchée, qui s'occupe de ce qu'il y a de plus subtil dans la religion".
- "détachement des choses temporelles".
- "de opgang van de Christenziel naar God" (Van Daele).

Van theologische kant merkt men in de laatste decennia ook geen eensgezindheid, en in het grote woordenboek *Sacramentum Mundi* (1969), onder het lemma 'Spiritualität', geschreven door J. Sudbrack, vind ik twee merkgedachten: (1) een waarschuwing voor de zogenaamde spiritualiteit die door overdrijving een bedreiging vormt voor de echte, dit door dweperij, enthousiasme of overdreven vertrouwen in de charisma's; omgekeerd ook door een hyperrationalisme en een op de spits gedreven dualistische opvatting over lichaam/geest die geïnstitutionaliseerd wordt. (2) de noodzaak om de spiritualiteit te herdenken in het licht van een nieuwe hermeneutiek, van het nieuwe mensbeeld voorgesteld door de fenomenologie, Teilhard de Chardin, ethnologen, en van bepaalde maatschappelijke theorieën.

In verband met deze invraagstelling organiseerde men te Leuven in 1980 een symposium met als thema 'Hedendaagse Spiritualiteit'. De godsdienstpsycholoog Antoon Vergote wees in diezelfde zin op de verscheidenheid die zich op dit gebied kan voordoen, want fundamenteel is spiritualiteit een persoonlijke, particuliere geloofservaring. Hij wijst ook op twee mogelijke deviaties: een narcissistische beleving waar het 'ik' centraal blijft staan; of een perfectionistische, obsessionele plichtsdrang om het volmaakte mens-zijn te realiseren. Hij staat dus ook huiverig voor een mogelijke, niet gecontroleerde diversiteit van spiritueel leven, en hij geeft de raad zich allereerst aan de gemeenschappelijke, ecclesiale geloofsbelijdenis te houden en aan haar dogmatiek.

De wetenschappelijke studie van de religies van vreemde volkeren heeft duidelijk aangetoond dat religie en spiritualiteit universeel zijn, dat ieder volk die heeft, maar dat vooral de spiritualiteit bij de hogere culturen als discipline rijker uitgewerkt is: met name als een streven naar een gestadige verdieping in zichzelf en naar een meer bewust inzicht in de plaats die de mens in de wereld bekleedt. Dit streven wekt het beeld op van een lange en moeizaam af te leggen weg of reis, waarvoor men liefst een beroep doet op een geestelijk leider voor de juiste oriëntatie naar de vervolmaking die men hoopt te bereiken. Die vervolmaking wordt vervolgens beleefd als een bevrijding uit tegenwerkende krachten (het kwade, de duisternis) en als een naderen tot het licht (verlichting).

Hoe men hierbij te werk gaat berust nooit op een autonomie, dat wil zeggen, buiten iedere traditie om; maar wel vaak op een heteronomie, volledig afhankelijk van een bestaande autoriteit (zoals Thorah, Evangelie, Qur'ân), en praktisch altijd op een interactie, dialectisch tussen een externe autoriteit en de bewuste interne beleving. Deze laatste veronderstelt een nooit aflatende, niet 'ik'-gerichte, maar doel-gerichte bezorgdheid om de juiste weg te bewandelen.

Het uiteindelijk doel (vervolmaking of bevrijding) vertoont overal de drie volgende aspecten, onlosmakelijk met elkaar verbonden:

a) een bewust verlangen naar eenheid, gaafheid, schoonheid, harmonie, waarheid, in de monotheïsmen samengevat onder het woord 'god' ('le désir de dieu', 'amor dei intellectualis'), om alle aliënerende factoren ongedaan te maken.

b) Een bewuste wil om met de anderen, of voor de anderen iets te doen dat in de zin gaat om een grotere menswaardigheid en rechtvaardigheid te helpen realiseren, om het menselijk bestaan te verbeteren.

c) Een bewust leven tussen de 'anamnèsis' (herinnering), eerbied voor de traditie, en de 'elpis' (hoop), reiken naar een betere toekomst, in volle gelatenheid. Deze gelatenheid betekent geen passiviteit, maar integendeel een superieure activiteit waarin de menselijke geest zich vrij openstelt voor een hogere inspiratie die zijn beperkte rede overschrijdt: in het immanente manifesteert zich het transcendente. Zoniet vervalt men meestal in een belachelijke en steriele 'Hybris'.

Het zal u dan ook niet verwonderen dat, volgens mij, onze West-europese beschaving bij de nakende eeuwwende weinig te bieden heeft op het gebied van spiritualiteit doordat de inspirerende bron opgedroogd is en vervangen werd door louter immediate, materialistische doelstellingen. Voor de ongelovige zuil is die toestand evident en definitief, want er valt geen enkel '-isme' te bespeuren dat hierin een kentering zou kunnen brengen. Voor de gelovige zuil is de toestand veel complexer, omdat daar nog een latente behoefte aan geloofsverdieping bestaat. Doch dit 'Desiderium Dei' wordt niet meer gevoed aangezien de opvoeding met haar rationalistische catechismus faalt en zelfs door het Vaticanum wordt tegengewerkt. De 'Splendor Veritatis' is daar zo groot dat hij

verblindend werkt: de meest evidente geestelijke noden worden er niet meer gezien 'ad maiorem dei gloriam'. De grondlegger had nochtans tegen de Farizeërs gezegd: "De mens is er niet om de Sabbath, maar de Sabbath is er om de mens" (Marcus 2, Lucas 6).

Wie als katholiek het toch waagt deze 'lange en moeizame reis' te ondernemen, loopt het gevaar dat hij last krijgt van de overheid, of dat hij afdwaalt naar een of andere sekte, van westerse of oosterse makelij.

Vrijzinnige (Maçonnieke) Spiritualiteit

Het algemeen kader waarin ik deze wil situeren, heb ik in de twee vorige punten geschetst. Ik herhaal: (1) de 'Mens' is een uniek wezen in de natuur door zijn taal en werktuigen, en zal steeds een mysterie blijven voor zichzelf; overal ter wereld heeft hij instinctmatig deze onbepaalbaarheid aanvoeld, er onder geleden, maar in een contingente religie heeft hij steeds voorlopig een richtsnoer gevonden. (2) spiritualiteit is een bewust progressief beleven van de zinvolheid die een religie aan het menselijk bestaan biedt. Doch iedere religie loopt het gevaar door een 'ne varietur' te verstarren in een evoluerende cultuur; ze wordt dan formalistisch en fundamentalistisch, met als gevolg dat ze, in plaats van inspirerend te werken, juist de vervreemding in de hand werkt. Hiertegen komt geleidelijk een reactie, die men grosso modo als 'atheïsme' kan bestempelen. Het is echter een atheïsme dat in de kortst mogelijke tijd tenminste even vervreemdend werkt en zelfs de creatieve vrij-zinnigheid onmogelijk maakt.

Met deze twee punten voor ogen, zal het u duidelijker worden wat ik onder een 'vrij-zinnig mens' versta: hij is iemand die zoekt, in volle geestelijke vrijheid naar de zin van het menselijk bestaan, vanuit zijn geloof, hoop en liefde, en door zijn handelen bewijst dat hij die geestelijke vrijheid ook opeist voor anderen. Dit mondt in een verdraagzaamheid uit die ik positief noem, omdat ze berust op de overtuiging dat men van de anderen iets kan leren, door die anderen verrijkt wordt, dit reikt verder dan hen eenvoudig te tolereren. Een dergelijke constructieve en positieve geesteshouding bestond reeds in de Griekse oudheid en ze werd nadien in de Renaissance herontdekt.

Deze bezinning of zoektocht, die een vrij grote interiorisatie vergt, kan men alléén ondernemen mits men daartoe de nodige karaktersterkte heeft of over de nodige lectuur beschikt, maar in de huidige levensomstandigheden is dit niet zo eenvoudig. Bovendien dreigt er steeds het gevaar dat men afdwaalt naar een ideologie.

Nu is de V.M. de enige mij bekende instelling, of groepering, die echt begrip opbrengt voor de menselijke onbepaalbaarheid, ze aanvaardt, en ze ook omschrijft, maar geen grenzen stelt aan het individueel zoeken naar de Waarheid, dit is een zodanige bepaling van de mens vinden dat ze hem tot eenheid en volmaaktheid zou kunnen brengen. Haar doel is dan ook een groep vrije en

rechtschapen mannen 'vir a viro electus' door drie inwijdingen bewuster te maken hoe zij, met behoud van hun vrijheid, de menselijke tragiek kunnen overwinnen, en hoe zij, ieder voor zichzelf, doch in volle broederlijkheid, een grotere perfectibiliteit kunnen bereiken. Mocht dit doel vooralsnog onbereikbaar blijken, dan toch krijgt de maçon de overtuiging dat precies in deze zoektocht de zin van zijn leven zich onthult.

De inwijding is een zeer oude methode, universeel toegepast, om iemand op te nemen in een bond van mannen, of soms ook van vrouwen, die daarbinnen op een meer bewuste manier het 'mysterie' beleven en aldus tot geestelijke vervolmaking worden aangezet (zie ook de Eleusische Mysteriën, zij bestond ook in het oerchristendom).

Formeel moet de inwijdeling door middel van een symbolisch ritueel een proces doormaken waarbij hij van een oude, onvolmaakte toestand afstand neemt, ervan afsterft, om daarna door een zuivering over te gaan in een nieuwe, meer volmaakte, meer harmonieuze toestand (= wedergeboorte), in 'communio' met de overige reeds ingewijden, die zijn broeders en gelijken worden.

Inhoudelijk zijn er natuurlijk verschillen naar gelang de culturele achtergrond. Bij ons is deze vanzelfsprekend de Judeo-Grieks-Christelijke traditie, en als symbool van de verbintenis tussen ons mens-zijn en de wereldorde die de O.B.v.H. (Opperbouwmeester van het Heelal) heeft geschapen, ligt op het altaar de Bijbel, opengeslagen bij het begin van het Johannes-evangelie, en onder passer en winkelhaak, zinnebeelden van het menselijk bewustzijn. Deze Johannes-tekst herinnert ons niet alleen dat het Licht in onze duisternis schijnt, maar ook dat ons geweten, onze zelfkennis, zich moet confronteren met de traditie. Het Delphisch 'Gnôthi seauton' staat trouwens op de tempelpoort gegrift. Op de Johannes-tekst wordt bij de inwijding de gelofte afgelegd steeds te zullen arbeiden aan de ruwe steen om hem zo kubiek mogelijk te maken, dus om hem bruikbaar te maken bij het bouwen van de Tempel der Mensheid.

De Tempel is de sacrale ruimte, afgezonderd van de profane wereld, en stelt voor: het hart der broeders, de woonst, de nog te bouwen tempel, de geordende wereld, en zelfs het universum. De sacrale tijd is volle middag wanneer de zon het hoogst staat.

De rituelen berusten symbolisch op drie grote thema's: de lichtsymboliek, de bouw- en werktuigensymboliek, en op de Woord-symboliek ineengestremgeld door de symboliek van getallen, kleuren en geometrische figuren die trouwens ook veelvuldig voorkomen in de Romaanse kerken. Zoals alle symboliek hebben zij geen concrete, rationele inhoud; zij bevatten geen doctrine, maar zij zetten de ingewijden op de 'anagogische' weg van de vergeestelijking, in dialoog met zijn broeders. Hóe hij die weg zal bewandelen, en hóe ver hij zal gaan, hangt alleen af van hemzelf en vormt zijn eigen 'mysterie'.

Als Van den Abeele in zijn besluit de V.M. verwijt dat ze hopeloos faalde om een algemeen menselijk project uit te werken, bewijst hij alleen dat hij er niets van begrepen heeft.

*Lezing voor de Gentse Kultuurvereniging op 14 maart 1994.